

LIZZY VAN LEEUWEN

ONS INDISCH ERFGOED

Naoorlogse strijd om cultuur en identiteit

In de discussie over de multiculturele samenleving wordt vaak vergeten dat meer dan een miljoen Nederlanders een band met het Nederlands-Indische koloniale verleden hebben.

In *Ons Indisch erfgoed* gaat Lizzy van Leeuwen de culturele en politieke sporen na van Indische Nederlanders in Nederland vanaf de Tweede Wereldoorlog.

De geschiedenis van hun culturele inbedding vertelt het verhaal van een groeiende en omstreden claim op Indisch erfgoed. Maar de vraag is of het Indisch erfgoed exclusief tot de politieke agenda van Indische Nederlanders behoort. Of heeft de 'Hollandse' samenleving ook belang bij deze culturele erfenis?

Wie of wat is Indisch? Aan de hand van de Tong-Tongbeweging van Tjalie Robinson, de Pasar Malam Besars, de Indorock, de controverse rond Tante Lien, polemieken tussen indo's en totoks, de opkomst en ondergang van het Indisch Huis, het Indische literaire leven, de opkomst van de derde generatie en de eeuwige 'Indische eetcultuur' legt het boek veel bloot over de Indische politieke omstandigheden in Nederland.

Het boek leidde tot ophef in Indisch Nederland. In deze herziene uitgave zijn twee brandende thema's toegevoegd en uitgediept: de Indische Kwestie en de Indische aspecten van het recente grote dekolonisatieonderzoek.

Lizzy van Leeuwen is cultureel antropoloog en auteur. Ze deed jarenlang onderzoek naar naoorlogse repatrianten uit Nederlands-Indië in Nederland. *Ons Indisch erfgoed* is daarvan het resultaat. Van Leeuwen schrijft onder andere voor *De Groene Amsterdammer*. Haar artikel over de Indische roots van Geert Wilders was geruchtmakend.

'[De] combinatie van komedie, melancholie, menselijke warmte en scherpzinnige, ongeknustelde sociale observatie is Lizzy's sterkste kant'. – Benedict Anderson, *Inside Indonesia* (2011)

Van Leeuwen toont zich een uitstekend gedocumenteerd auteur met oog voor detail én het grote geheel, een intelligente gedachtegang en een meeslepende schrijfstijl. [...] Haar invalshoek is revolutionair te noemen.' – Alfred Birney, *Algemeen dagblad* *****

ISBN 978 94 6456 450 1

9 789464 564501 >

Ons Indisch erfgoed

Lizzy van Leeuwen

Ons Indisch erfgoed

Naoorlogse strijd om cultuur en identiteit

WALBURGERS

Deze uitgave is een herziene uitgave van *Ons Indisch erfgoed. Zestig jaar strijd om cultuur en identiteit* die in 2008 verscheen bij uitgeverij Bert Bakker in de reeks *Postkoloniale geschiedenis in Nederland*. De uitgave werd toen mede mogelijk gemaakt door bijdragen van Stichting Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, M. A. O. C. Gravin van Bylandt Stichting en Stichting Professor Van Winterfonds.

Eerste druk, Bert Bakker, september 2008

Tweede druk, Bert Bakker, november 2008

Herziene druk, Walburg Pers, oktober 2024

© 2008, 2024 Lizzy van Leeuwen

© Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Omslagontwerp WIM Ontwerpers

Omslagillustratie Fragment van een illustratie van Rogier Boon op de menukaart voor de eerste KLM-vlucht naar Indonesië na hervatting van de lijndienst in 1963

ISBN 9789464564501

E-ISBN 9789464564518

NUR 320/680

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Inhoud

Voorwoord 9

Ons Indisch erfgoed Zestigjaar strijd om cultuur en identiteit

INLEIDING 13

PROLOOG. INDISCHE MENSEN NAAR HOLLAND 31

De VOC en de Indische wereld 32

Totoks en Indo's 34

De Japanse bezetting, Indonesische revolutie en de
dekolonisatie 39

Naweeën van de dekolonisatie 43

Een vooruitblik 46

1 'TIENDUIZENDEN LOEMPIA'S EN NASIBALLEN'.

HET INDISCHE CULTURELE LEVEN TUSSEN 1950 EN 1970 51

Een eigen Indische cultuur? 55

Intermezzo – Indische cultuur in koloniaal Nederland 71

Populaire cultuur en de Indische flexibiliteit 79

Samenvatting. Van alle markten thuis in de groeiemarkt
populaire cultuur 100

- 2 TUSSEN 1970 EN 1990: EEN NOSTALGISCHE INTEGRATIE IN DE
WELVAARTSSTAAT? 105
- Nasleep van de Indische Doofpot en de
'ervaringsgemeenschap' 107
- Indische speelfilms en tv-producties 110
- Culturele bedrijfsbelangen; Indische letteren en de opkomst
van de migratiestudies 115
- De nieuwe Indische nostalgie en de komst van Tante
Lien 132
- De tweede generatie op zoek naar de eigen identiteit; 'Ben je
Indies?' 147
- Indische en/of Indonesische cultuur en identiteit? 160
- Nines en de Indische kwestie: cultuur versus leed 171
- Nostalgie en de opkomende Indische etniciteit 176
- 3 1990-2000: DE INDISCHE EMANCIPATIE OP HERHALING 179
- Het ei van Lubbers 181
- Indorock en krontjong leven op 187
- Het staatsbezoek; de postkoloniale identiteit
onderzocht 191
- De Indo-totokpolemie op herhaling 204
- Over de film *Gordel van smaragd*: een Indo-
belandacontroverse? 218
- Regeringsvoornemens: Indisch erfgoed en het Indische
Gebaar 228
- 4 'WE GAAN DOOR!' DE OPKOMST EN ONDERGANG VAN HET
INDISCH HUIS 238
- De Villa Sandhaghe 240
- De doorstart 247
- Opnieuw: financiële kwesties en verwickelingen 254
- Een vierde directeur en zijn Indodom 261
- Het Gebaar brengt uitkomst 268
- De ondergang van Het Indisch Huis 272
- Reacties uit de achterban – de tweede doorstart 276
- Uit het rapport-Linschoten 282
- Meer of minder duidelijkheid? 287

5	EEN INDISCH ROCOCO	291
	Een gewoon Indisch meisje?	292
	Indische cultuur als allochtoon 'lite'?	295
	<i>De Indische Zomer</i> in Den Haag	296
	Een ander Indisch geluid	305
	Het <i>Indisch Achtererf</i>	307
	Indisch verzet in het Verzetsmuseum	311
	Het Indisch Monument in miniatuur	315
	Indiëmoetheid? Een Indische jongen op pad	318
	Een Indische koningin gebaart	326
	Indonesië in de aanbidding	328
	Primetime voor de Indische middenklasse	331
	Geen oud zeer, liever cultuur	333
	Samenvatting: Indische identiteit als politiek instrument	336
	EPILOOG. DE INDISCHE EETCULTUUR ALS POSTKOLONIALE RITE	339
	SAMENVATTING EN CONCLUSIE	355
	VERANTWOORDING	365

Ons Indisch erfgoed. Actualisering

TEN GELEIDE	369	
6	'ZE HEBBEN GENOEG GEHAD'. HOE INDISCH RESCHTSHERSTEL EN INDISCHE CULTUUR VERKNOOPT RAAKTEN	371
	Inleiding	371
	Kaping van Breed Historisch Onderzoek	372
	Anti-Indische ellende en de rol van vws	376
	De Indische Kwestie krijgt aandacht	378
	Staatssecretaris Van Rijn en de 'Indische Droom'	381
	Achter de schermen...	384
	Doorbraak?	387
	Chaos	388
	De aap uit de mouw	390

Oost-Indisch doof en vergeetachtig	392
Collectieve erkenning of miskennis?	395
Indische topdogs	398
De koning spreekt	400
Oorlogsverklaring	402
Koersverlenging	406

7 'RAWAGEDE, HET SREBRENICA VAN HET KITLV'. INDISCH

NEDERLAND EN HET STAATSONDERZOEK NAAR NEDERLANDS GEWELD IN INDONESIË 1945-1949	414
Inleiding	414
Rechtsherstel voor Rawagede	417
Een inval	419
KITLV gered	422
Ondertussen in Zwitserland	424
Oorlogsgetroffenen en het dekolonisatie-onderzoek	426
Intermezzo: het Indische rechtsherstel	429
Onderzoeksvoorstel en optuiging	433
Indische verontrusting	435
Mogen meedoen	438
Getuigen. Tijdgenoten	440
Indische en andere kritiek	442
Anti-Indische cultuuromslag	444
Bersiapcontroverse	446
De onderzoeksuitslag en de kritiek	449
Bersiapslachtoffers	452
Bersiaponderzoek: nog meer kritiek	454
Rondetafelgesprekken	456
Fundamentele kritiek en Indisch commentaar	458

EPILOOG 462

Het had niet mogen baten	466

Tijdlijn 474

Noten 479

Literatuur 509

Illustratieverantwoording 519

Register 520

Voorwoord

Ruim een half jaar nadat in 2008 *Ons Indisch Erfgoed. Zestig jaar strijd om cultuur en identiteit* was verschenen, nam de eerste uitgever het boek uit de handel. Toch bleef er tot op heden een vraag naar de studie.

Daarom dank ik Jan-Peter Wissink, directeur van uitgeverij Walburg Pers, voor zijn initiatief om het boek een tweede leven te gunnen in een nieuwe gedaante: *Ons Indisch Erfgoed. Naoorlogse strijd om cultuur en identiteit*. Deze uitgave bevat de integrale oorspronkelijke tekst uit 2008 én twee actuele analyses vanuit het oogpunt van de recente Indische beleving: van de Indische Kwestie en van het staatsonderzoek naar Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië, gevolgd door een Epiloog.

De uitgave uit 2008 was het eerste deel in de serie Postkoloniale geschiedenis in Nederland, de neerslag van het KNAW/NWO-onderzoeksproject *Bringing History Home* naar de identiteitspolitiek van postkoloniale migranten. Professor em. dr. Gert Oostindie was daarvan de onderzoeksleider; met voldoening denk ik terug aan de plezierige samenwerking.

Lizzy van Leeuwen
Amsterdam, juli 2024

Ons Indisch erfgoed

*Zestigjaar strijd
om cultuur en identiteit*

Inleiding

Ruim zestig jaar na de Indonesische soevereiniteitsoverdracht is Nederland nog steeds niet in het reine gekomen met zijn koloniale geschiedenis. Dit commentaar valt regelmatig in de media te beluisteren en is dan meestal afkomstig uit academische sfeer, maar incidenteel ook uit de Indonesische bureaucratie.¹ Migranten en/of hun kinderen uit voormalig Nederlands-Indië uiten eveneens deze overtuiging. Meestal gaat de constatering niet gepaard met concrete voorbeelden van een onverwerkt verleden op nationale schaal. Dat is ook moeilijk als het om de kenmerkende afwezigheid gaat van zoiets kolossals en ongrijpbaars als de maatschappelijke en politieke afsluiting en verwerking van ‘Indië’.

De nasleep van de overzeese historie hield en houdt onder-tussen duizenden Nederlanders bezig; op tal van manieren, in talloze hoedanigheden en met uiteenlopende belangen, tot op de dag van vandaag. Zestig jaar na dato is er zodoende een grote en problematische, want zeer onoverzichtelijke gelaagdheid in die nasleep gekomen. Ook de bestudering ervan – zelf deel uitmakend van de nasleep – lijdt daaronder.^{2*} Dat de publieke verwerking van (het verlies van) de Indische koloniale onderneming zich wellicht voltrekt binnen een context die ingrijpend verschilt met de rumoerige postkoloniale arena’s van landen als

* Zo meldt rechtshistoricus Jan de Meij dat pas rond de eeuwwisseling de term ‘revolutie’ werd overgenomen van de Indonesiërs in de Nederlandse wetenschappelijke literatuur.